

Date: 29th April-2025

**XOTIN-QIZLAR O'RTASIDA IJTIMOIIY PROFILAKTIKA
SAMARADORLIGINI OSHIRISH DOLZARB VAZIFA**

Ismoilova Malika Doniyor qizi

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-o'quv kursi
kursanti

Annotatsiya: Mazkur maqolada xotin-qizlar o'rtasida ijtimoiy profilaktikaning mazmun va mohiyatini ochib berishga,ushbu yo'nalishdagi profilaktika samaradorligini oshirish dolzarb vazifa ekanligini asoslashga harakat qilingan.Shuningdek,xotin-qizlar o'rtasidagi ijtimoiy profilaktikaga oid mavjud muammolar va ularning yechimlari bo'yicha fikr-mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: xotin-qizlar huquqbuzarligi, Ijtimoiy profilaktikaning mazmuni,tazyiq va zo'ravonlikka uchragan xotin-qizlar,huquqbuzarliklar profilaktikasida ijtimoiy profilaktikaning o'rni.

KIRISH

Yurtimizda qadimdan ayollar ulug'lanib,ularga hurmat e'tibor ko'rsatilib kelinadi.Chunki,insonni-inson,oilani mustahkam oila qiladigan,biz uchun sevgi-muhabbat,vafo va sadoqat timsoli bo'lgan,go'zal va betakror zot bu –ayollardir.

Ayollarga beriladigan ta'riflar beqiyos va takrorlanmasdir.Shunday ta'riflardan biri; Ayol-mo'tabar ona, aziz opa-singil, suyuqli va vafodor yor, sirdosh, maslahatdosh, tarbiyachi, ustoz, siyosatchi, tadbirkor va avlod davomchisidir. Bir so'z bilan aytganda ayol- go'zallik timsolidir.Jamiyatning sog'lomligi,uning barqarorligi va porloq kelajagi yo'lida ishlarni amalga oshirishda ayollarning o'rni beqiyosdir.

“Ayol sog'lom,oqila bo'lsa,u tarbiyalab o'stirayotgan farzandlar ham yetuk va barkamol bo'lib voyaga yetadi va kelajakda yurt ravnaqiga munosib hissa qo'shadi”¹

Mustaqillik yillarida mamlakatimizda ayollarga e'tibor sezilarli darajada oshdi.Xususan, respublikamizda xotin-qizlarning ma'naviy-ma'rifiy , ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy islohotlarda faol ishtirok etish imkoniyatlari kengaydi.Tadqiqotlardan ma'lumki,umumiy jinoyatchilikda ayollar sodir etadigan jinoiy xatti-harakatlar ekaklar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlardan farq qiladi.Shu bois ayollar jinoyatining tabiati va oqibati,sodir etish usuli va jinoyat qurolini ma'lum bir vaziyatlarda qo'llanishi,jinoyat sodir etilishida ishtirok etishdagi o'rni,jinoyat qurbonini tanlash,maishiy turmush sharoiti kabilarga alohida e'tibor qaratish zarur hisoblanadi.

Aynan shuning uchun ham,O'zbekiston Respublikasining “Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida”gi va “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida”gi qonunlarida “ayollar” emas, balki “xotin-qizlar” tushunchasida foydalanilgan.Shunday ekan,huquqbuzarliklar profilaktikasi masalasida ham “xotin-qizlar” tushunchasini qo'llash maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bu yondashuv ayollar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklarning sabab va shart-

Date: 29th April-2025

sharoitlarini aniqlash va bartaraf etish, ayol huquqbuzarlarni toifalash hamda ularga individual va maxsus profilaktik ta'sir ko'rsatish samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Huquqbuzarlik profilaktikasi amaliyoti tahlili xotin-qizlar o'rtasida ijtimoiy profilaktikani samarali tashkil etish zarurati mavjudligini ko'rsatmoqda. Taraqqiyot etayotgan jamiyatimizda ayollarning o'rni va roli beqiyos ekanligini, hayotimizning har bir jabhasida ularning o'rni borligini bilamiz. Lekin afsuslanarli jihati ushbu ayollar, xotin-qizlar faollari jinoyat olamida ham yuza kelayotganligi, jinoyat olamida ayollarning o'rin egallashayotganligi achinarli hol deb hisoblayman. Bugun biz tadqiq etayotgan mavzu ham ko'pchilik olim va olimalar tomonidan o'rganilgan va muhokamaga sabab bo'lgan mavzu hisoblanadi. Nima uchun ayollar boshqa jinoyatlarga qaraganda iqtisodiy ayniqsa firibgarlik va o'zlashtirish jinoyatlari sodir etilmoqda? Balki zamonaviy dunyoda ayollarimiz rivojlangan sari ushbu jinoyatlardagi ulushlari ortib borayotgandir? Shu kabi savollar bilan murojaat etishlari ko'p Respublikamiz hududida jami xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan firibgarlik jinoyati tahlil qilinganda eng yuqori ko'rsatkichlar 2021-2023 yillar hisobiga to'g'ri kelmoqda.

- **Tahlil va natijalar** Respublikada xotin-qizlar har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning qonuniy huquqlarini himoya qilish, gender tenglikni ta'minlash maqsadida qator jamoat tashkilotlari, nodavlat notijorat tashkilotlar, jamg'armalar tashkil etildi. Bundan tashqari, 1995-yilda Xotin-qizlar resurs markazi, 1996–2000-yillarda “Sabr”, “Mehri”, “Ayol va jamiyat”, “Hamdard”, “Ayol va ekologiya”, “Huquqshunos ayol”, “Ijodkor ayol”, “Ayol va salomatlik” va boshqa xotin-qizlar NNTlari tuzildi. 2001-yilga kelib O'zbekistonda xotin-qizlar masalalari bilan shug'ullanadigan hukumatga qarashli bo'lmagan tashkilotlar soni 100 dan ortiq bo'lgan bo'lsa, bugungi kunda 300 ga yaqin nodavlat notijorat tashkilotlari respublika ayollarini manfaati yo'lida faoliyat olib bordi. Ma'lumki, 15-may kuni jahon miqyosida “Xalqaro oilalar kuni” nishonlanadi. Ushbu bayram BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 1993-yil 20-sentabrda qabul qilingan Xalqaro oila yili to'g'risidagi rezolyusiyaga muvofiq, 1994-yilning 15-mayidan buyon muntazam ravishda nishonlanib kelinmoqda. Xususan, Davlatimiz Rahbarining 2018-yil 27-iyundagi “O'zbekiston Respublikasida oila institutini mustahkamlash konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi qaroriga muvofiq, 15-may har yili “Xalqaro oila kuni” sifatida mamlakatimiz bo'ylab keng nishonlanishi belgilab qo'yildi. Zero, ushbu sanani xalqaro miqyosda nishonlashdan maqsad – jahon hamjamiyati diqqatini oilaviy qadriyatlarga va oila instituti bilan bog'liq muammolarga qaratish, oilalarni mustahkamlash hisoblanadi. Globallashuv jarayoni oila va jamiyatda ayollar maqomini oshirish, barkamol avlod tarbiyasi, oilalarga ayniqsa yosh oilalarga yordamlashish, yoshlar orasida sog'lom turmush tarzini ta'minlash, imkoniyati cheklangan va ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalarni ma'naviy va moddiy qo'llab-quvvatlash hamda yosh oilalar bilan amalga oshiriladigan ijtimoiy ish yo'nalishlarini aniqlash, o'rganish, tahlil qilish zaruriyatini keltirib chiqaradi.

Zero, ushbu sanani xalqaro miqyosda nishonlashdan maqsad – jahon hamjamiyati diqqatini oilaviy qadriyatlarga va oila instituti bilan bog'liq muammolarga qaratish, oilalarni mustahkamlash hisoblanadi. Globallashuv jarayoni oila va jamiyatda ayollar

Date: 29th April-2025

maqomini oshirish, barkamol avlod tarbiyasi, oilalarga ayniqsa yosh oilalarga yordamlashish, yoshlar orasida sog‘lom turmush tarzini ta‘minlash, imkoniyati cheklangan va ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalarni ma‘naviy va moddiy qo‘llab-quvvatlash hamda yosh oilalar bilan amalga oshiriladigan ijtimoiy ish yo‘nalishlarini aniqlash, o‘rganish, tahlil qilish zaruriyatini keltirib chiqaradi. Bu borada O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi “Oila va xotin-qizlarni tizimli qo‘llabquvvatlashga doir ishlarni yanada “Innovations in Science and Technologies” ilmiy-elektron jurnali 87 jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-87-son farmoni bilan tasdiqlangan 2022–2026-yillarda xotin-qizlarning mamlakat iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotining barcha jabhalarida faolligini oshirish bo‘yicha Milliy dastur izchil amalga oshirilayotganligini e‘tirof etish joiz. Shuningdek 2022-yil 1-martdagi “Oila va xotin-qizlar davlat qo‘mitasi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi PQ146 son qarori, 2021-yil 26-martdagi “Ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish choratadbirlari to‘g‘risida”gi, 2017-yil 30-iyuldagi “Ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar samaradorligini oshirish va soha rivojini yangi bosqichga ko‘tarish to‘g‘risida”gi, 2020-yil 6- noyabrdagi “Ta‘lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi, qaror va farmonlari bu borada muhim ahamiyat kasb etmoqda. 01.03.2022 yildagi PQ-149-son Jumladan, bu borada O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 18- fevraldagi PF-5938- son Farmoni aynan xotin-qizlarni qo‘llab-quvvatlashga doir davlat siyosatining samarali amalga oshirilishini ta‘minlash, ularning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, mamlakat ijtimoiysiyosiy hayotidagi roli hamda faolligini oshirish, xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlarini ta‘minlash masalalariga qaratilganligi bilan e‘tiborlidir. Xotin-qizlarning siyosiy va ijtimoiy faolligini oshirish, bandligini ta‘minlash, mehnat sharoitlarini yaxshilash, xotinqizlarni, ayniqsa, qishloq joylardagi yosh qizlarni oilaviy va xususiy tadbirkorlikka, hunarmandchilikka keng jalb etish masalalari o‘ta dolzarbdir. Xotin-qizlarning jamiyatdagi o‘rnini yanada mustahkamlash, ularning ijtimoiy faolligini oshirishda quyidagilar muhimdir: chuqur bilim va salohiyatning tarkib toptirilishi, milliy qadriyatlar va urf-odatlarining ular ongiga singdirilishi, bozor iqtisodiyoti sharoitida ishbilarmonlik, tadbirkorlik, ijodkorlik va tashabbuskorlik fazilatlarining barqarorlashuvi va boshqalar. Xotin-qizlar ijtimoiy faolligini oshirish natijasida xotin-qizlarning oiladagi va jamiyatdagi mavqiyi yanada mustahkamlanadi va xotinqizlarning mehnat faoliyati faollashishi, gender muammosining asta-sekin yechim topishi kabi ijobiy natijalarga erishiladi. Xotin-qizlarni sog‘lom, madaniyatli, ma‘rifatli, ilmiy qilib tarbiyalashning juda katta ijobiy oqibatlari kuzatiladi. Avvalo, barkamol, mehnatsevar, vatanparvar, bilimli avlod shakllanadi. Mamlakatimizning dunyo miqyosidagi mavqeyi yanada oshadi. Ijtimoiy taraqqiyotning inson manfaatlariga mos bo‘lishi uchun ma‘naviy–axloqiy me‘yorlar ustuvor bo‘lishi kerak. Bu borada O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi “Oila va xotin-qizlarni tizimli qo‘llabquvvatlashga doir ishlarni yanada “Innovations in Science and Technologies” ilmiy-elektron jurnali 87 jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-87-son farmoni bilan tasdiqlangan 2022–2026-yillarda xotin-qizlarning mamlakat iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotining barcha

Date: 29th April-2025

jabhalarida faolligini oshirish bo'yicha Milliy dastur izchil amalga oshirilayotganligini e'tirof etish joiz. [6] Shuningdek 2022-yil 1-martdagi "Oila va xotin-qizlar davlat qo'mitasi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ146 son qarori, 2021-yil 26-martdagi "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish choratadbirlari to'g'risida"gi, 2017-yil 30-iyuldagi "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va soha rivojini yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida"gi, 2020-yil 6- noyabrdagi "Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi, qaror va farmonlari bu borada muhim ahamiyat kasb etmoqda. 01.03.2022 yildagi PQ-149-son Jumladan, bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 18- fevraldagi PF-5938- son Farmoni aynan xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlashga doir davlat siyosatining samarali amalga oshirilishini ta'minlash, ularning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, mamlakat ijtimoiysiyosiy hayotidagi roli hamda faolligini oshirish, xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlarini ta'minlash masalalariga qaratilganligi bilan e'tibordir. Xotin-qizlarning siyosiy va ijtimoiy faolligini oshirish, bandligini ta'minlash, mehnat sharoitlarini yaxshilash, xotinqizlarni, ayniqsa, qishloq joylardagi yosh qizlarni oilaviy va xususiy tadbirkorlikka, hunarmandchilikka keng jalb etish masalalari o'ta dolzarbdir. Xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rnini yanada mustahkamlash, ularning ijtimoiy faolligini oshirishda quyidagilar muhimdir: chuqur bilim va salohiyatning tarkib toptirilishi, milliy qadriyatlar va urf-odatlarining ular ongiga singdirilishi, bozor iqtisodiyoti sharoitida ishbilarmonlik, tadbirkorlik, ijodkorlik va tashabbuskorlik fazilatlarining barqarorlashuvi va boshqalar. Xotin-qizlar ijtimoiy faolligini oshirish natijasida xotin-qizlarning oiladagi va jamiyatdagi mavqiyi yanada mustahkamlanadi va xotinqizlarning mehnat faoliyati faollashishi, gender muammosining asta-sekin yechim topishi kabi ijobiy natijalarga erishiladi. Xotin-qizlarni sog'lom, madaniyatli, ma'rifatli, ilimli qilib tarbiyalashning juda katta ijobiy oqibatlari kuzatiladi. Avvalo, barkamol, mehnatsevar, vatanparvar, bilimli avlod shakllanadi. Mamlakatimizning dunyo miqyosidagi mavqeyi yanada oshadi. Ijtimoiy taraqqiyotning inson manfaatlariga mos bo'lishi uchun ma'naviy– axloqiy me'yorlar ustuvor bo'lishi kerak.

✓ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi "Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llabquvvatlashga doir ishlarni yanada "Innovations in Science and Technologies" ilmiy-elektron jurnali 87 jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-87-son farmoni bilan tasdiqlangan

✓ 2022–2026-yillarda xotin-qizlarning mamlakat iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotining barcha jabhalarida faolligini oshirish bo'yicha Milliy dastur izchil amalga oshirilayotganligini e'tirof etish joiz.

✓ 2022-yil 1-martdagi "Oila va xotin-qizlar davlat qo'mitasi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ146 son qarori

✓ 2021-yil 26-martdagi "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish choratadbirlari to'g'risida"gi

✓ 2017-yil 30-iyuldagi "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va soha rivojini yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida"gi

Date: 29th April-2025

✓ 2020-yil 6- noyabrdagi “Ta’lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi.

✓ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 18- fevraldagi PF-5938-son Farmoni aynan xotin-qizlarni qo‘llab-quvvatlashga doir davlat siyosatining samarali amalga oshirilishini ta’minlash, ularning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, mamlakat ijtimoiysiyosiy hayotidagi roli hamda faolligini oshirish, xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlarini ta’minlash masalalariga qaratilganiligi bilan e’tiborlidir. Xotin-qizlarning siyosiy va ijtimoiy faolligini oshirish, bandligini ta’minlash, mehnat sharoitlarini yaxshilash, xotinqizlarni, ayniqsa, qishloq joylardagi yosh qizlarni oilaviy va xususiy tadbirkorlikka, hunarmandchilikka keng jalb etish masalalari o‘ta dolzarbdir.

Xulosa: Xotin-qizlarning jamiyatdagi o‘rnini yanada mustahkamlash, ularning ijtimoiy faolligini oshirishda quyidagilar muhimdir: chuqur bilim va salohiyatning tarkib toptirilishi, milliy qadriyatlar va urf-odatlarining ular ongiga singdirilishi, bozor iqtisodiyoti sharoitida ishbilarmonlik, tadbirkorlik, ijodkorlik va tashabbuskorlik fazilatlarining barqarorlashuvi va boshqalar. Xotin-qizlar ijtimoiy faolligini oshirish natijasida xotin-qizlarning oiladagi va jamiyatdagi mavqiyi yanada mustahkamlanadi va xotinqizlarning mehnat faoliyati faollashishi, gender muammosining asta-sekin yechim topishi kabi ijobiy natijalarga erishiladi. Xotin-qizlarni sog‘lom, madaniyatli, ma’rifatli, ilimli qilib tarbiyalashning juda katta ijobiy oqibatlari kuzatiladi. Avvalo, barkamol, mehnatsevar, vatanparvar, bilimli avlod shakllanadi. Mamlakatimizning dunyo miqyosidagi mavqeyi yanada oshadi. Ijtimoiy taraqqiyotning inson manfaatlariga mos bo‘lishi uchun ma’naviy–axloqiy me’yorlar ustuvor bo‘lishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi– Toshkent: “Yuridik adabiyotlar publish” nashriyoti, 2023. – 33 B
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев раислигида 2021 йил 26-феврал куни “хотинқизларнинг муаммоларини ҳал қилиш ва уларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш масалалари” муҳокамаси юзасидан видеоселектор йиғилиши
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi PF-87 sonli “Oila va xotin-qizlarni tizimli qo‘llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni
4. 01.03.2022 yildagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti PQ–149-sonli qarori – “Xorijda vaqtincha mehnat faoliyatini amalga oshirayotgan O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarini va ularning oila a’zolarini qo‘llabquvvatlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”
5. Mirxamidova D. “Oilalardagi qadriyatlar asosida ijtimoiy muammolari mavjud xotin-qizlarga amaliy-psixologik yordam ko‘rsatish”. Oila instituti rivojlanishida qadriyatlarining o‘rni: milliy va xorijiy tajriba: xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari

Date: 29th April-2025

6. 01.03.2022 yildagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti PQ–149-sonli qarori – “Xorijda vaqtincha mehnat faoliyatini amalga oshirayotgan O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarini va ularning oila a‘zolarini qo‘llabquvvatlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”

7. Mirxamidova D. “Oilalardagi qadriyatlar asosida ijtimoiy muammolari mavjud xotin-qizlarga amaliy-psixologik yordam ko‘rsatish”. Oila instituti rivojlanishida qadriyatlarning o‘rni: milliy va xorijiy tajriba: xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. Toshkent: “Mahalla va oila nashriyoti”, 2022. – 314 b

